

Nr 83

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1955/56 till bidrag till vissa privatläroverk; given Stockholms slott den 18 februari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås *dels* införande vid de statsunderstödda privatläroverken av ett system med s. k. normerande terminsavgifter i syfte främst att vid statsbidragsgivningen uppnå större rättvisa mellan skolorna, *dels* höjning från 75 till 78 av den högsta medgivna genomsnittliga procent-satsen för statsbidrag till dessa privatläroverk. Förslagsanslaget till Privatläroverk: Bidrag till vissa privatläroverk föreslås för nästa budgetår höjt med 390 000 kronor till 7 970 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 18 februari 1955.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har Kungl. Maj:t under punkten 191 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1955/56 beräkna ett förslagsanslag av 7 670 000 kronor till Privatläroverk: Bidrag till vissa privatläroverk.

Sedan beredningen av denna anslagsfråga numera avslutats, torde jag få ånyo anmäla densamma.

1. Inledning

Genom beslut den 9 oktober 1953 uppdrog Kungl. Maj:t åt f. d. undervisningsrådet David Andersson att verkställa utredning angående de ekonomiska förhållandena för de privatläroverk, å vilka stadgan för de statsunderstödda privatläroverken äger tillämpning, och framlägga det förslag till ändrade statsbidragsgrunder och statsbidragsbestämmelser, som kunde föränledas av utredningens resultat eller eljest. Till fullföljande av sitt uppdrag framlade utredningsmannen till en början i en den 8 december 1953 dagtecknad promemoria resultatet av en då verkställd mera begränsad utredning, som utmynnade i förslag om en tillfällig ökning av engångsnatur av statens bidrag till privatläroverken. Ökningen var främst avsedd att bereda medel till täckande av de under redovisningsåren 1951/54 uppkomna förlusterna vid vissa skolor. Utredningsmannens förslag föränledde Kungl. Maj:t att i 1954 års statsverksproposition föreslå riksdagen att medgiva, att Kungl. Maj:t finge utan hinder av gällande statsbidragsgrunder och statsbidragsbestämmelser tilldela vissa privatläroverk extra statsbidrag i överensstämmelse med vad i propositionen förordats, dock med ett högsta sammanlagt belopp av 300 000 kronor. Det begärda medgivandet lämnades av riksdagen och med stöd därav tilldelade Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1954 vissa privatläroverk extra statsbidrag med ett sammanlagt belopp av 300 000 kronor.

Sedermera har utredningsmannen den 5 augusti 1954 framlagt *Utredning och förslag angående de statsunderstödda privatläroverkens ekonomi* (stencilerad). Över denna utredning har yttranden avgivits av skolöverstyrelsen, efter hörande av samtliga ifrågakommande privatläroverks styrelser, ävensom av statskontoret och riksräkenskapsverket samt stads- respektive kommunalfullmäktige å samtliga de orter, där ifrågavarande privatläroverk är belägna.

Utredningen utmynnar i förslag dels om en normalisering av terminsavgifterna vid privatläroverken, varigenom åtminstone vissa av läroverken beräknas få ökade inkomster, dels om en ökning av kommunernas ekonomiska bidrag till skolorna. Därjämte föreslås vissa ändringar i statsbidragssystemet. Utredningsmannen beräknar, att ett genomförande av hans förslag beträffande terminsavgifter och kommunbidrag kommer att tillföra privatläroverken de för deras fortsatta verksamhet erforderliga ökade inkomsterna utan någon ökning av det maximistatsbidrag, som må utgå enligt för närvarande gällande bestämmelser. Jag torde i det följande i korthet få redogöra för utredningsmannens förslag.

2. Av utredningen berörda skolor m. m.

Utredningen avser de privatläroverk, på vilka stadgan för de statsunderstödda privatläroverken äger tillämpning. Denna grupp läroverk omfattade redovisningsåret 1953/54 de 21 skolor, som anges i följande sammanställning, av vilken jämväl framgår skolornas äganderättsförhållanden och elevantal.

Från och med innevarande budgetår har under stadgan för de statsunderstödda privatläroverken inordnats även Franska skolan i Stockholm, dock endast i vad avser dess elementaravdelning och sålunda icke dess lekskola och förberedande skola. Utredningsmannen lämnar icke några detaljerade uppgifter om Franska skolan men förutsätter, att i den mån i utredningen föreslagna åtgärder genomföres, denna skola därvid jämställs med övriga berörda privatläroverk.

I fråga om elevernas fördelning på olika skolstadier anför utredningsmannen, att av de 8 164 elever, som åtnjöt undervisning i de angivna privatläroverken under läsåret 1953/54, 3 466 var elever i realskola, 1 416 i högre flickskola och 3 282 i gymnasium. Han redovisar vidare, att 5 546 elever hade sin hemort i vederbörande skolkommun, medan 2 618 kom från andra kommuner.

Vad angår behovet av privatläroverken anför utredningsmannen bland annat följande.

Antalet elever från skolkommunerna är i de olika skolorna nära nog undantagslöst så stort, att det icke torde vara möjligt att vare sig nu eller under de närmaste åren bereda plats för dessa lärjungar i befintliga kommunala

Skolornas namn, äganderättsförhållanden och lärjungeantal

Skolans namn	Skolan äges av	Lärjungeantal ht 1953
<i>Högre enskilda läroverk</i>		
Beskowska skolan, Stockholm	Aktiebolag	517
Palmgrenska samskolan, Stockholm	»	406
Stockholms samgymnasium	»	508
Whitlockska samskolan, Stockholm	Stiftelse	496
Nya elementarskolan för flickor, Stockholm	»	690
Djursholms samskola	Kommun	922
Saltsjöbadens samskola	»	419
Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, Sigtuna ¹	Stiftelse	362
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	»	646
Fjellstedtska skolan, Uppsala ¹	»	128
Lunds privata elementarskola	Förening	668
Göteborgs högre samskola	Aktiebolag	445
Lundsbergs skola ¹	Stiftelse	241
<i>Enskilda gymnasier</i>		
Lyceum för flickor, Stockholm	Aktiebolag	99
Wallin-Åhlniska gymnasiet, Stockholm	Stiftelse	179
Göteborgs gymnasium för flickor	Aktiebolag	113
<i>Enskilda flickskolor</i>		
Västerviks läroanstalt för flickor	Kommun	152
Högre flickskolan i Hälsingborg	Aktiebolag	244
<i>Enskilda mellanskolor</i>		
Osby samskola ¹	Aktiebolag	353
Gävle borgarskola	Kommun	346
<i>Enskild samskola</i>		
Höglandsskolan, Stockholm	Stiftelse	230
	Summa	8 164

¹ Internatskola

eller statliga skolor inom vederbörande skolkommun. Icke så få av dessa lärjungar är i skolpliktsåldern, och för deras undervisning har alltså den kommunala skolmyndigheten skyldighet att svara. Enbart detta åliggande skulle, om privatläroverkens verksamhet nedlades, medföra betydande svårigheter för kommunerna, särskilt med hänsyn till den i flertalet kommuner rådande bristen på skollokaler. Det får väl också, särskilt med hänsyn till den nu hårt ansträngda skolorganisationen, anses vara ett allmänt intresse, kommunalt såväl som statligt, att privatläroverken kan fortsätta sin verksamhet, varigenom ett betydande antal lärjungar även å de högre skolstadierna beredes möjlighet att erhålla undervisning. Det kan därför utan överdrift sägas, icke blott att privatläroverken fyller en betydelsefull uppgift som komplementläroverk, utan även att de fyller en sådan funktion inom den kommunala och statliga skolorganisationen, att de för närvarande icke kan undvaras.

Efter att ha berört privatläroverkens framtida ställning som komplementaskolor uttalar utredningsmannen, att man på goda grunder kan hävda, att det under en avsevärd tid framåt kommer att finnas privatläroverk av den typ, som avses i utredningen, och att dessa skolor fyller en betydelsefull uppgift inom skolorganisationen. Med hänsyn härtill måste enligt utredningsmannens mening starka skäl anses föreligga för att från det allmännas sida vidtages åtgärder för att ekonomiskt trygga skolornas fortsatta existens.

3. Löne- och pensionsförhållanden samt statsbidragsbestämmelser

Efter beslut av 1950 och 1951 års riksdagar har från och med den 1 juli 1951 en löne reglering genomförts för ämneslärarna vid här ifrågasvarande statsunderstödda privatläroverk, vilken innebär, att dessa lärare i lönehänseende likställts med lärarna vid de allmänna läroverken. För rektorerna vid privatläroverken gäller, att rektorstjänst vid högre enskilt läroverk lönegrads placeras enligt reglerna för de högre allmänna läroverken, dock att för de minsta privatläroverken tillämpas en avlöningsgrupp, som ligger lägre än den lägsta vid de allmänna läroverken. Rektorstjänst vid enskild flickskola eller mellanskola lönegrads placeras enligt reglerna för kommunala flickskolor, kommunala realskolor och praktiska kommunala realskolor. För rektorerna och ämneslärarna gäller statens allmänna avlöningsreglemente och för övningslärarna stadgan och avlöningsreglementet för övningslärare.

För rektorer och lärare genomfördes vidare år 1951 en definitiv pensions reglering med pensionering i statens pensionsanstalt. Pensionsförmånerna är i huvudsak lika med de pensionsförmåner, som tillkommer statens anställningshavare. Pensioneringen finansieras i stort sett enligt följande bestämmelser. Pensionsanstalten debiterar huvudmännen fortlöpande avgifter. Dessa avgifter är obligatoriska och av samma storlek för alla befattningshavare i en och samma lönegrad, oavsett levnadsålder, pensionsålder och befattningens art. Det har beräknats, att i ett jämviktsläge och under förutsättning av en konstant pensionsnivå dessa huvudmansavgifter för hela SPA-området täcker i stort sett hälften av pensionskostnaden, medan den återstående delen utfylles av statsmedel. För tillgodaräkning av tid före befattningshavares inträde på reglementet samt för höjning av pensionsunderlag till följd av löne reglering eller befordran utgår engångsavgifter. Dessa kan i allmänhet beräknas motsvara omkring halva kapitalvärdet av den ökning av pensionsförmånerna, som den retroaktiva tillämpningen av reglementet eller av det högre pensionsunderlaget beräknas medföra.

Statsbidrag till de statsunderstödda privatläroverken utgår enligt gällande statsbidragskungörelse (SFS 1952: 43) med dels 60 procent av skolans kostnader enligt statens allmänna avlöningsreglemente, avlönings-

reglementet för övningslärare och övriga för lärare vid skolan gällande avlöningsbestämmelser, *dels ock* 60 procent av skolans utgifter för fortlöpande avgifter för lärare till statens pensionsanstalt, i den mån statsbidrag utgår till lärarlönen. Vid beräkningen av statsbidraget till lärarlöner beaktas endast kostnaderna för ordinarie tjänster, som beslutats av Kungl. Maj:t, samt icke-ordinarie tjänster och timlärartimmar, för vilka statsbidrag må utgå enligt beslut av skolöverstyrelsen. Om särskilda skäl föreligger, kan skola efter beslut av Kungl. Maj:t erhålla högre statsbidrag, varvid dock skall iakttagas, att summan av de till samtliga skolor beviljade statsbidragen må uppgå till högst 75 procent av alla skolornas statsbidragsberättigande kostnader. Statsbidrag till löner rekvideras för helt redovisningsår, sedan räkenskaperna avslutats och revisionsberättelse föreligger. Statsbidrag till fortlöpande avgifter rekvideras sedan skolan erlagt avgifterna. Beslut om statsbidrag skall meddelas av skolöverstyrelsen så snart ske kan. Förskott å statsbidrag utbetalas utan rekvisition i början av juli, oktober, januari och april med belopp, som motsvarar sammanlagt högst 90 procent av det beräknade statsbidraget till avlöningsförmåner för det löpande redovisningsåret.

4. Ekonomiska förhållanden

Utredningsmannens undersökningar har visat, att verksamheten för flertalet av ifrågavarande skolor medfört större eller mindre förluster under de senaste åren, vilket för många skolor innebär, att det ekonomiska läget blivit mycket allvarligt. Utredningsmannen uttalar, att den försämrade ekonomiska ställningen under redovisningsåren 1951/53 huvudsakligen berott på de avsevärt ökade löne- och pensionskostnader, som uppkommit dels genom de av statsmakterna beslutade löne- och pensionsregleringarna, dels genom de allmänna löneflyftningarna för lärare, som genomfördes från och med den 1 juli 1952. Med ledning av uppgifter, som lämnats av skolorna, har utredningsmannen uppgjort följande sammanställning av faktiska förluster vid skolorna under redovisningsåren 1951/53 och beräknade förluster under redovisningsåret 1953/54, sådant läget var i april 1954, d.v.s. före Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni samma år om ytterligare statsbidrag för redovisningsåren 1951/53 och extra statsbidrag för redovisningsåren 1951/54.

I sammanställningen har ej medtagits de fyra kommunägda skolorna — Djursholms samskola, Saltsjöbadens samskola, Gävle borgarskola och Västerviks läroanstalt för flickor — samt ej heller högre flickskolan i Hälsingborg. Västerviks läroanstalt för flickor har visserligen redovisat förluster å mindre belopp, men det har förutsatts, att — i likhet med vad som är fallet beträffande de övriga tre kommunägda skolorna — vederbörande kommun skall tillskjuta det belopp, som erfordras för skolans drift utöver inkomster av det normala statsbidraget, terminsavgifter och andra in-

komster. Att högre flickskolan i Hälsingborg kunnat bedriva sin verksamhet utan förlust torde främst bero på att skolan erhållit ett jämförelsevis högt kommunbidrag.

Vissa privatläroverks förluster å verksamheten redovisningsåren 1951/53 och 1953/54 (enligt beräkningar i april 1954)

Skola	Förlust		Sammanlagd förlust 1951/54
	1951/53	1953/54	
Beskowska skolan	17 300	32 300	49 600
Palmgrenska samskolan	11 200	11 300	22 500
Stockholms samgymnasium	41 300	25 000	66 300
Whitlockska samskolan	32 100	19 800	51 900
Nya elementarskolan för flickor	71 000	24 400	95 400
Lyceum för flickor	9 900	3 200	13 100 ¹
Wallin-Åhlinska gymnasiet	11 500	9 200	20 700
Höglandsskolan	— ²	16 600	16 600
Uppsala ensk. läroverk och privatgymn.	13 700	6 900	20 600
Lunds privata elementarskola ³	3 500	17 900	21 400
Göteborgs högre samskola	28 500	25 200	53 700
Göteborgs gymnasium för flickor	14 600	11 100	25 700
Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk	259 900	121 200	381 100 ⁴
Fjellstedtska skolan	26 700	16 800	43 500
Osby samskola	103 100 ⁴	64 100	167 200
Lundsbergs skola	206 800	117 800	324 600 ⁴
Summa kronor	851 100	522 800	1 373 900

¹ Ytterligare statsbidrag har beräknats komma att utgå för 1951/53 med omkring 4 000 kronor; förlusten kommer då att nedgå med samma belopp.

² Förlusterna för 1951/53 ej upptagna, då skolan först från och med redovisningsåret 1953/54 åtnjuter statsbidrag från anslaget till bidrag till vissa privatläroverk.

³ Verksamheten visade för 1951/52 en förlust på 7 400 och för 1952/53 en vinst på 3 900 kronor. Vinsten uppkommen genom att Lunds privata elementarskolas byggnadsaktiebolag, av vilket bolag skolan hyr lokalerna, nedsatte hyran för 1952/53 med omkring 19 500 kronor för att täcka den förlust, som eljest skulle ha uppkommit.

⁴ Förlusterna har beträffande två skolor helt och beträffande en skola delvis kunnat täckas med bidrag från internatverksamheten. De båda förstnämnda skolorna har dock i olika sammanhang framhållit, att detta förfarande nödvändiggjort upptagande av mycket höga internatavgifter.

Utredningsmannen anför vidare följande.

Det har sålunda konstaterats, att flertalet privatläroverk icke kunnat uppnå en tillfredsställande balansering av utgifter och inkomster. Huvudorsaken härtill är, som redan nämnts, de ökade löne- och pensionskostnaderna. För en del skolor har också erläggandet av engångsavgifter för lärarnas pensionering varit en bidragande orsak till nämnda förhållande. Vad beträffar övriga utgifter kan helt allmänt sägas, att så vitt av de av skolorna lämnade ekonomiska uppgifterna kan bedömas, några befogade erinringar i fråga om dessa utgifter icke kan göras, varför icke heller någon nedskärning av desamma synes kunna ifrågasättas. Det förhåller sig i stället så, att flertalet skolor av brist på medel måst eftersätta såväl nyanaffning som underhåll av inventarier och undervisningsmateriel ävensom och icke minst en eljest välbehörlig upprustning av skollokaler.

Av vad nu anförts torde ha framgått, att de utgifter, som i allt väsentligt är oberoende av skolornas åtgärder, under de senaste åren ökat, och att övriga utgifter icke synes kunna skäras ned utan att det i stället måste förutses en ökning av dessa utgifter. En förbättrad ekonomisk ställning för skolorna synes då kunna vinnas endast genom att skolorna tillföres ökade inkomster.

Skolornas största inkomstpost utgöres av *s t a t s b i d r a g e n*. För redovisningsåren 1951/54 uppgick dessa till de belopp, som framgår av följande sammanställning, i vilken uppgifterna för 1951/53 avser av skolöverstyrelsen utbetalade belopp, medan uppgifterna för 1953/54 avser av skolorna beräknade belopp.

Redovisningsår	Statsbidrag till		Summa statsbidrag
	löner	fortlöpande pens.avg.	
1951/52	4 730 796	93 239	4 824 035
1952/53	5 790 533	228 958	6 019 491
1953/54	6 211 900	319 200	6 531 100

Utöver de nu angivna beloppen har vissa privatläroverk enligt beslut av Kungl. Maj:t erhållit dels ytterligare statsbidrag för redovisningsåren 1951/53, dels extra statsbidrag för redovisningsåren 1951/54, med belopp om tillsammans 575 000 kronor enligt följande sammanställning.

Statsbidragsbelopp, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1954 tilldelats vissa privatläroverk för redovisningsåren 1951/54

Skola	Ytterligare statsbidrag för 1951/53	Extra statsbidrag för 1951/54	Summa bidrag	Fastställd bidragsprocent för 1951/54
Beskowska skolan	20 000	25 000	45 000	66
Palmgrenska samskolan	10 000	20 000	30 000	74,5
Stockholms samgymnasium	25 000	40 000	65 000	74,5
Whitlockska samskolan	20 000	30 000	50 000	74,5
Nya elementarskolan för flickor	30 000	45 000	75 000	80
Lyceum för flickor	5 000	—	5 000	80
Wallin-Åhlnska gymnasiet	5 000	5 000	10 000	80
Höglandsskolan	—	15 000	15 000	75
Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk	40 000	—	40 000	85
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	10 000	10 000	20 000	85
Fjellstedtska skolan	15 000	25 000	40 000	85
Lunds privata elementarskola	10 000	10 000	20 000	51/52 70 52/54 75
Osby samskola	25 000	30 000	55 000	80
Göteborgs högre samskola	10 000	40 000	50 000	70
Göteborgs gymnasium för flickor	10 000	5 000	15 000	70
Lundsbergs skola	40 000	—	40 000	85
Summa kronor	275 000	300 000	575 000	

Terminsavgifter upptages av samtliga skolor med undantag av Fjellstedtska skolan i Uppsala. Deras storlek vid de olika skolorna framgår av följande sammanställning.

Terminsavgifter redovisningsåret 1953/54

Skola	Klass							Ring				Anmärkningar
	1	2	3	4	5	6	7	I	II	III	IV	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Beskowska skolan ..	190	210	230	250				300	300	350	350	
Palmgrenska samskolan	145	180	200	210	230			260	280	300		
Stockholms samskolas skola	125	125	165	205	240			255 185	280 185	295 185		Aftonunder- visn.
Whitlockska sam- skolan	170	180	190	200	215	225	235	275	295	305	320	+ slöjdavg. 14 kr. per läsår (Kl. 1—5).
Nya elementarskolan för flickor	130	135	145	150	160	170	170	200	200	210	210	
Djursholms samskola	70	80	90	100	110	120	120	120	120	120	120	Elev från skol- kommunen.
	155	165	175	185	195	205	215	240	240	250	250	Elev från an- nan kommun. Härtill kom- mer slöjdavg. för gossar 8— 12 kr. och för flickor 3—6 kr. samt skol- köksavg. 20— 25 kr. (Kl. 1 —6).
Saltsjöbadens samskola	100	110	120	130	140	150	150	150	150	175	175	
Sigtunast. hum. läroverk	200	200	200	200				200	200	200	200	
Uppsala ensk. lvk o. privatgymn.	70	70	155	165	175		ht vt	250 275	250 275	250 275		Elev från skol- kommunen.
	135	145	155	165	175		ht vt	250 275	250 275	250 275		Elev från an- nan kommun.
Lunds priv. elementarsk.	I:1	I:2	I:3					II:1	II:2	II:3		Dyrtidstillägg utgår på samt- liga avgifter med 40 %.
	ht	90	105	150				135	175	195		
	vt	95	110	155				145	195	200		
Göteborgs högre samskola	175	200	200	250	250	300	300	300	300	310	310	
Lundsbergs skola ..	200	200	200	200				200	200	200	200	

Skola	Klass							Ring				Anmärkingar
	1	2	3	4	5	6	7	I	II	III	IV	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Lyceum för flickor ..								190	190	190	190	
Wallin-Åhlska gymnasiet								190	190	190	190	
Göteborgs gymna- sium för flickor ...								250	250	250	250	Bränsleavg. 10 kr. per termin.
Västerviks läroanstalt för flickor	55	60	65	70	75	85	90					Efter ned- sättn. är högsta avg. 45 kr.
Högre flickskolan i Hälsingborg	85	90	90	100	100	110	110					Elev från skolkommun- nen.
	95	100	100	110	110	120	120					Elev från annan kom- mun. Kris- tillägg upp- tages med 10 kr. per elev och termin.
Osby samskola	100	110	120	130								Tilläggsavg.: i kl. 1 och 2 16 kr. och i kl. 3 och 4 20 kr. per termin.
Gävle borgarskola ..	20	20	20	20								
Höglandsskolan	240	240	240	240	240	240	240	335	335			I kl. 1—4 upptages slöjdavg. å 18 kr. per elev och termin.

Nedsättningar i och befrielser från terminsavgifter synes i huvudsak beviljas enligt grundprinciperna i de bestämmelser, som i detta hänseende gäller för motsvarande statliga skolor. Privatläroverkens inkomster av terminsavgifter samt beviljade nedsättningar i och befrielser från avgifter redovisningsåret 1953/54 framgår av följande sammanställning.

Inkomster av terminsavgifter samt beviljade nedsättningar i och befrielser från avgifter redovisningsåret 1953/54 enligt skolornas uppgifter i januari 1954

1	2	3	4	5
	Bruttobelopp, kr.	Nedsättning- ar och be- frielser, kr.	Nettobelopp, kr.	Kol. 3 i % av kol. 2
Beskowska skolan	278 520	12 255	266 265	4,40
Palmgrenska samskolan	177 390	17 961	159 429	10,15
Stockholms samgymnasium	201 985	16 727	185 258	8,80
Whitlockska samskolan	223 990	29 570	194 420	13,20
Nya elementarskolan för flickor ..	229 347	23 864	205 483	10,40
Djursholms samskola	210 515	12 700	197 815	6,00
Saltsjöbadens samskola	111 290	10 605	100 685	9,50
Sigtunast. hum. läroverk	144 800	18 320	126 480	12,67
Uppsala enskilda läroverk och pri- vatgymnasium	249 635	21 500	228 135	8,61
Fjellstedtska skolan	—	—	—	—
Lunds privata elementarskola	297 260	16 928	280 332	5,70
Göteborgs högre samskola	225 345	13 997	211 348	6,20
Lundsbergs skola	96 400	32 548	63 852	33,76
Lyceum för flickor	36 100	2 035	34 065	5,60
Wallin-Åhlinska gymnasiet	67 830	6 650	61 180	9,80
Göteborgs gymn. för flickor	55 750	3 255	52 495	5,80
Västerviks läroanstalt för flickor ..	20 265	7 390	12 875	36,47
Högre flickskolan i Hälsingborg ..	54 420	3 295	51 125	6,00
Osby samskola	93 170	8 983	84 187	9,60
Gävle Borgarskola	13 680	2 120	11 560	15,50
Höglandsskolan	112 425	9 060	103 365	8,10
Summa kronor	2 900 117	269 763	2 630 354	

Utom terminsavgifter upptages vid internatläroverken även inackorderingsavgifter.

Samtliga skolor utom fyra — Lunds privata elementarskola samt de tre internatläroverken Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, Fjellstedtska skolan i Uppsala och Lundsbergs skola — erhåller bidrag från vederbörande skolkommun. Dessa k o m m u n b i d r a g har i allmänhet utgjorts av ett allmänt bidrag till löne- och pensionskostnader. I vissa fall, såsom i Stockholm och Uppsala, har därjämte utgått ett särskilt bidrag till nedsättning av terminsavgifter. Uppgifter om i vilken omfattning kommunbidrag utgått eller beräknats komma att utgå under redovisningsåret 1953/54 lämnas i följande sammanställning.

Kommunbidrag till vissa privatläroverk redovisningsåret 1953/54 enligt av skolorna lämnade uppgifter

Kommun	Antal elever från skolkommunen höstterminen 1953	Allmänt bidrag		Bidrag till nedsättning av terminsavgifter	
		Belopp ¹ Kr.	Bidrag per elev och år Kr.	Belopp Kr.	Bidrag per elev och år Kr.
Stockholm, 8 skolor	2 659	297 050	112	55 410	21
Uppsala	386	37 500	97	18 915	49
Göteborg, 2 skolor	484	77 136	160	—	—
Hälsingborg	148	80 336	543	—	—
Osby köping och landskommun ..	162	17 000	105	—	—

¹ I dessa belopp har ej medräknats kommunernas eventuella kostnader för sociala förmåner, som beredes även eleverna vid privatläroverken, såsom skolmältider, fria läroböcker o. d.

Kommunernas kostnader för de privatläroverk, som äges av skolkommunerna, uppgick för redovisningsåret 1953/54 till de belopp, som framgår av följande sammanställning.

Kommunernas kostnader för privatläroverk, som äges av kommunen

Kommun	Totala antalet elever i skolan höstterminen 1953	Kommunens totalkostnad per år, kronor	Kostnad per elev och år, kronor
Djursholm, realskola, normalskolelinje och gymnasium	922	781 121	847
Saltsjöbaden, realskola, högre fortsättningskola för flickor och gymnasium	419	303 361	724
Gävle, realskola	346	164 584	476
Västervik, läroanstalt för flickor	152	61 654	406

Anm. Under förutsättning att Västerviks stad täcker viss förlust vid läroanstalten för flickor, blir stadens totalkostnad 63 810 kronor och kostnaden per elev 420 kronor.

5. Utredningsmannens förslag

Utredningsmannen uttalar, att flertalet privatläroverk tack vare de åtgärder, som vidtagits av statsmakterna, fått sin ekonomiska ställning avsevärt förbättrad, så till vida att deras förluster under redovisningsåren 1951/54 till större delen täckts av statsmedel. Dessa åtgärder har däremot icke tillfört skolorna de ökade inkomster för framtiden, som erfordras för att trygga deras fortsatta verksamhet. Då statsbidragen är den för skolorna avgörande inkomstposten, är det — säger utredningsmannen —

naturligt, att frågan om en förmånligare statsbidragsgivning trätt i förgrunden som det enklaste och effektivaste sättet att tillföra skolorna ökade inkomster. Ett visst skäl för en ökning av statsbidragen finner utredningsmannen däri, att privatläroverken icke i statsbidragshänseende blivit likställda med de högre kommunala skolorna, vilka sistnämnda skolor är garanterade ett statsbidrag av 78 procent av bidragsunderlagen, medan motsvarande siffra för privatläroverken är 60 procent, dock med viss möjlighet till förhöjning. Det är emellertid enligt utredningsmannens mening icke möjligt att taga ställning till frågan om en ökning av statsbidragen, förrän man med utgångspunkt i nuvarande statsbidrag gjort en saklig prövning och avvägning beträffande övriga inkomstkällor, d. v. s. huvudsakligen terminsavgifter och kommunbidrag.

Vad först angår möjligheten att tillföra skolorna ökade inkomster genom höjning av *terminsavgifterna* anför utredningsmannen följande.

Terminsavgifternas storlek vid de olika privatläroverken är för närvarande ganska varierande. Då statens bidrag till privatläroverken utgår med högst 75 procent av samtliga skolors sammanlagda löne- och pensionskostnader, inverkar denna variation icke på storleken av det totala statsbidragsbeloppet. I och för sig synes det också vara önskvärt, att skolorna har en viss frihet att besluta om sina terminsavgifter. Nu förhåller det sig emellertid så, att med tillämpning av det nuvarande statsbidragssystemet storleken av terminsavgifterna — d. v. s. skolornas inkomst av dessa avgifter — får en viss inverkan vid fastställandet av statsbidragsprocenten för de olika skolorna.

Låga terminsavgifter vid en skola kan nämligen medföra, att statsbidraget till denna skola beräknas efter en högre procentsats än genomsnittsprocenten, vilket dock endast kan ske genom att statsbidraget till en eller flera skolor, som på grund av höga terminsavgifter har en bättre ekonomisk ställning, beräknas efter ett lägre procenttal än vad genomsnittsprocenten anger. Med hänsyn härtill synes en justering av terminsavgifterna i syfte att vinna större enhetlighet i fråga om avgifternas storlek vara i hög grad påkallad. En dylik justering torde visserligen bli av större betydelse ur rättvisesynpunkt än för skolornas ekonomi. I fråga om vissa skolor torde dock justeringen medföra en så stor höjning av avgifterna, att den inverkar på den ekonomiska ställningen.

Utredningsmannen är medveten om att det kan anses vara mindre lämpligt att i nuvarande läge på skolväsendets område föreslå en åtgärd, som beträffande en del skolor medför en höjning av terminsavgifterna. Det finnes nämligen en tydlig tendens att i möjligaste mån avlyfta ungdomens studiekostnader i form av dylika avgifter. Härtill kommer, att målsmännen till eleverna i privatläroverken kan sägas ha dubbla skolavgifter, dels den »avgift» för det allmänna skolväsendet, som uttages genom stats- och kommunalskatten, dels terminsavgifterna till privatskolorna. Med hänsyn härtill kunde vissa skäl tala för en sänkning av terminsavgifterna. Det torde emellertid för närvarande icke vara möjligt att åstadkomma en så betydande ökning av statsbidrag och kommunala bidrag, som skulle erfordras för genomförande av en dylik åtgärd. Det bör också framhållas, att

även vid en generell sänkning av terminsavgifterna de ovan påtalade olägenheterna kvarstode oförändrade.

Frågan blir då, hur en justering av terminsavgifterna i ovan angivet syfte skulle kunna genomföras. En synpunkt, som härvid bör få göra sig gällande, är att strävan efter större enhetlighet i nämnda avseende ej bör få resultera i ett system, som blir alltför tillkrånglat eller som omöjliggör för skolorna att variera avgifternas storlek i de olika klasserna. Man bör också fasthålla vid att skolornas frihet att bestämma sina terminsavgifter icke bör beskäras mer än som är erforderligt. Vid bedömandet av sättet för en eventuell justering bör man också fasthålla vid att huvudsyftet med en justering är att möjliggöra en mera rättvis statsbidragsgivning. En ur angivna synpunkter framkomlig väg synes vara att fastställa genomsnittsavgifter för skolornas olika stadier, alltså ett belopp för real- och flickskolestadiet och ett något högre belopp för gymnasiet. Dessa avgiftsbelopp bör avvägas så, att de angiva skolornas nettobelopp, alltså med nedsättningar och befrielser frånräknade. De beräknade inkomsterna av de sålunda fastställda avgifterna skall — oavsett skolornas faktiska inkomster av terminsavgifter — redovisas vid skolornas ansökan om statsbidrag. Skola med real- och/eller flickskolestadium och gymnasium bör inte vara bunden av de för olika stadier bestämda avgifterna, blott de beräknade sammanlagda inkomsterna av nämnda avgifter uppgå till det belopp, som de för de olika stadierna fastställda avgifterna skulle ha givit.

Ett dylikt system skulle bland annat ha den fördelen, att statlig myndighets föreskrifter angående nedsättningar och befrielser ej skulle vara erforderliga. Om skolorna disponerar för sådant ändamål särskilt avsedda medel eller erhåller kommunala bidrag härtill, bör skolorna vara oförhindrade att bevilja de nedsättningar och befrielser, som tillgången på dylika medel och bidrag medger. De skall dock vara skyldiga att redovisa den beräknade inkomsten av terminsavgifter enligt de fastställda nettobeloppen. Varje skola har sålunda att redovisa ett avgiftsbelopp, motsvarande produkten av de för varje skolstadium bestämda normerande avgiftsbeloppen och antalet lärjungar å skolstadiet vid en viss tidpunkt under läsåret. Någon svårighet att kontrollera riktigheten av en dylik redovisning kan ej anses föreligga.

Skolorna böra alltså vara oförhindrade att, om förutsättningar härför finnes, bevilja nedsättningar och befrielser i sådan omfattning, att de avgifter, som lärjungarna erlägger, blir lägre än de normerande avgiftsbeloppen. Från statens synpunkt synes det ej finnas anledning att uppställa hinder för skolorna att uttaga högre avgiftsbelopp, därest skolans ekonomiska ställning nödvändiggör detta. Frågan härom får nämligen anses vara ett mellanhavande mellan skolorna och målsmännen. En viss garanti mot skolornas missbruk av en sådan frihet torde ligga däri, att alltför höga terminsavgifter med all sannolikhet skulle verka så, att antalet elever vid skolan minskade.

Utredningsmannen anser alltså, att det för närvarande tillämpade systemet beträffande skolornas terminsavgifter icke fungerar på ett tillfredsställande sätt, och håller för troligt, att en bättre ordning och större rättvisa skolorna emellan skulle vinnas genom en normalisering av nämnda avgifter på sätt i det föregående angivits. Han föreslår därför, att termins-

avgiftssystemet och som en följd därav statsbidragssystemet så omlägges, att en dylik normalisering genomföres.

Utredningsmannen har gjort en beräkning av storleken av de normerande avgiftsbelopp, som enligt det av honom framförda förslaget borde läggas till grund för beräkningen av statsbidragsbehovet. Han har därvid utgått från genomsnittsvärdet av de vid tiden för utredningen utgående terminsavgifterna dels för real- och flickskolestadiet, dels för gymnasiet. Därvid har hänsyn dock icke tagits till de fyra kommunägda skolorna, vilka upptager mycket låga terminsavgifter, och ej heller till Fjellstedtska skolan i Uppsala, där inga terminsavgifter utgår. Utredningsmannen beräknar, att de genomsnittliga terminsavgifterna per elev uppgår till i runt tal 170 kronor på real- och flickskolestadiet och 250 kronor på gymnasietadiet. Vid denna beräkning har utredningsmannen beaktat den genomsnittliga förekomsten av befrielser från och nedsättningar i terminsavgifterna. De angivna beloppen är alltså nettobelopp.

Därest de sålunda beräknade nettobeloppen kan anses utgöra lämpligt avvägda normerande terminsavgifter, skulle sålunda motsvarande avgifter per elev och år uppgå till 340 kronor å real- och flickskolestadiet och 500 kronor å gymnasiet.

För att närmare belysa utfallet för de olika skolorna vid tillämpningen av ett dylikt avgiftssystem har utredningsmannen vidare gjort vissa beräkningar. Skillnaden mellan de under 1953/54 uppburna nettobeloppen av terminsavgifterna och beräknade nettointkomster av de normerande terminsavgifterna utgör 670 526 kronor. Större delen av detta belopp eller 366 005 kronor faller emellertid på de fyra kommunägda skolorna och 56 480 kronor på Fjellstedtska skolan. För övriga skolor skulle ökningen bli 248 041 kronor. Utredningsmannen framhåller dock, att man inte kan räkna med att den verkliga inkomstökningen kommer att uppgå till dessa belopp, eftersom skolorna kan uttaga lägre terminsavgifter än de normerande och även medgiva större nedsättningar i och befrielse från dylika avgifter, än vad utredningsmannen angivit som generell norm. Några skolor disponerar också särskilda medel för nedsättning av terminsavgifterna. Beträffande de kommunägda skolorna anser sig utredningsmannen kunna utgå från att terminsavgifterna kommer att hållas på ungefär nuvarande nivå och att vederbörande kommun tillskjuter det belopp, som erfordras härför.

Utredningsmannen framhåller också, att det vid en eller annan skola kan råda sådana särskilda förhållanden, bland annat i fråga om lärjungeklientelet, att man vid bedömning av skolans ekonomiska ställning bör räkna med något lägre inkomst av terminsavgifter än vad de normerande avgifterna skulle ge. Som ett typiskt exempel på en dylik skola nämnes Fjellstedtska skolan i Uppsala. Även beträffande Stockholms samgymnasium anses i viss mån särskilda förhållanden föreligga.

Sedan utredningsmannen på sätt nu redovisats behandlat frågan om terminsavgifterna, framhåller han, att man vid bedömande av frågan om ökat bidrag till privatläroverken måste taga hänsyn jämväl till en annan omständighet än de verkliga förluster skolorna haft. Under de senaste åren har nämligen flertalet av nu ifrågavarande skolor måst använda alla tillgängliga medel för att bestrida ofrånkomliga löpande utgifter. En del skolor redovisar likväl större eller mindre förluster av verksamheten. En betänkelig följd härav har blivit, att skolorna icke varit i stånd att anskaffa undervisningsmateriel, skolmöbler och andra inventarier i erforderlig omfattning. I flera skolor är lokalförhållandena mindre tillfredsställande. Även för skolornas upprustning i olika avseenden erfordras alltså ökad medelstiltgång utöver vad som kräves för normalt löpande utgifter.

Skolornas huvudsakliga inkomster är, som förut nämnts, statsbidrag, terminsavgifter och, beträffande vissa skolor, kommunbidrag. Några nya inkomstkällor är icke att påräkna och därför måste — framhåller utredningsmannen — en eller flera av de angivna inkomstkällorna öka, om skolorna skall kunna fortsätta sin verksamhet.

Som av det föregående framgått beräknar utredningsmannen, att ett genomförande av det av honom föreslagna systemet med normerande terminsavgifter kommer att tillföra vissa av skolorna ökade inkomster. Vad därefter angår frågan om en ökning av *k o m m u n b i d r a g e n* anför utredningsmannen i huvudsak följande.

Av de 21 privatläroverk, som utredningen behandlar, erhåller tretton kommunbidrag medan fyra ägs av vederbörande kommun. I Stockholm finns åtta privatläroverk med kommunbidrag om sammanlagt i runt tal 352 000 kronor. Räknat per elev hemmahörande i Stockholm blir detta 133 kronor per år, medan stadens kostnader per elev och år (utom i vad avser fria skolmältider och fria läroböcker) uppgår till 645 kronor vid de kommunala flickskolorna, 667 kronor vid de praktiska mellanskolorna och 318 kronor vid de statliga läroverken. De anförda siffrorna visar, att Stockholms stad har väsentligt lägre utgifter för de barn som går i privatläroverken än för dem som går i statliga och kommunala skolor av motsvarande slag. Det är därför inte orimligt, om staden skulle öka sina bidrag till de privata skolorna för att trygga dessas framtida existens, allra helst som staden har skyldighet att sörja för skolgången för ett betydande antal elever i privatläroverken. Även med en rätt väsentlig höjning av sina bidrag gör staden en vinst på att privatskolornas verksamhet fortsätter. Utredningsmannen anser därför bärande skäl föreligga för en höjning av de kommunala bidragen till privatläroverken.

Statsbidrag, kommunbidrag och terminsavgifter bör vara så avvägda, att inkomsterna förslår icke blott till att bestrida ofrånkomliga, årligen löpande utgifter för skolans undervisningsverksamhet, däri inbegripet anskaffning och underhåll av undervisningsmateriel och inventarier, utan även till underhåll av för skolan erforderliga lokaler. Hänsyn måste också tagas till att flera skolor har att erlagga engångsavgifter för lärares pen-

sionering med i vissa fall betydande belopp. Några exakta uppgifter härom har dock skolorna ej kunnat lämna.

Det är givetvis vanskligt att exakt ange det kommunala bidrag, som kan anses vara sakligt motiverat. Vad först angår privatläroverken i Stockholm, har det emellertid med föreliggande utredningsmaterial varit möjligt att något så när tillförlitligt bedöma det faktiskt föreliggande bidragsbehovet. Sedan har genom gjorda beräkningar undersökts, hur stort kommunalt bidrag som i nuvarande läge erfordras för att privatläroverken skall erhalla erforderligt ekonomiskt stöd för sin verksamhet. En bedömning, hurvida det på angivet sätt framräknade bidragsbeloppet kan anses skäligt, kan sedan göras. Vid de beräkningar och bedömningar utredningsmannen sålunda gjort har han utgått från att skolornas inkomster av statsbidragen (beräknade efter 75 procent av bidragsunderlagen) kommer att bli i stort sett oförändrade. Införandet av normerade terminsavgifter medför för några skolor en inkomstökning av sådan storlek, att den bidrager till en förbättrad ekonomisk ställning. För de åtta stockholmskolorna som helhet betraktad blir dock inkomstökningen genom nämnda åtgärd jämförelsevis obetydlig. För dessa skolor beräknar utredningsmannen inkomster av statsbidrag och terminsavgifter m. m. för budgetåret 1954/55 till sammanlagt 3 927 000 kronor. Då skolornas totalutgifter beräknats uppgå till 4 410 000 kronor, uppstår alltså en brist på i avrundat tal 480 000 kronor. Enbart till täckande av skolornas ofrånkomliga löpande utgifter redovisningsåret 1954/55 erfordras sålunda ett ytterligare bidragsbelopp av omkring 480 000 kronor, d. v. s. omkring 150 000 kronor utöver det belopp, som beräknats utgå som kommunbidrag till stockholmsläroverken 1953/54. Sistnämnda belopp överensstämmer också mycket nära med de av skolorna redovisade förlusterna nämnda år. Härutöver erfordras medel till upprustning av skollokalerna samt till engångsavgifter för lärarnas pensionering med i vissa fall betydande belopp. För sistnämnda båda ändamål synes lämpligen en höjning av de årliga kommunbidragen böra ske. Varje skola kan då i mån av tillgängliga medel ombesörja, att nödvändiga förbättringsarbeten utföres. Det kan givetvis ej ifrågasättas, att dessa omfattande och kostnadskrävande arbeten omedelbart och på en gång kommer till utförande. De torde böra utföras successivt under de närmaste åren. Även inbetalningen av engångsavgifterna får ske i mån av tillgång på medel härför. Under förutsättning att ett dylikt tillvägagångssätt vinner tillämpning, har utredningsmannen ansett sig kunna uppskatta det för nu ifrågavarande ändamål erforderliga årliga kommunala bidraget till omkring 250 000 kronor.

Enligt de sålunda gjorda beräkningarna skulle alltså kommunbidragen till privatläroverken i Stockholm behöva uppgå till sammanlagt (480 000 + 250 000 =) 730 000 kronor, d. v. s. ungefär en fördubbling av nu utgående kommunala bidrag. Detta motsvarar i genomsnitt ett årligt bidrag av 275 kronor för varje elev, som hör hemma i Stockholm.

I beloppet 730 000 kronor ingår ej det bidrag, som kommer att utgå till Franska skolan. Med hänsyn till det jämförelsevis stora kommunbidrag, som hittills utgått till denna skola, och då statsbidrag till skolan från och med redovisningsåret 1954/55 kommer att utgå efter samma grunder som till övriga privatläroverk, torde man kunna räkna med ett minskat kommunbidrag till Franska skolan.

Kommunbidraget synes av praktiska skäl böra fastställas till ett visst fixt belopp per sådan elev från kommunen, som är inskriven i vederbörande

skola, exempelvis den 15 september och liksom hittills utgå utan behovsprövning. Sedan behoven av bidrag till upprustning av lokaler m. m. samt till bestridande av kostnader för engångsavgifter för lärarnas pensionering blivit tillgodosedda, torde en omprövning av kommunbidragets storlek böra ske.

För de utanför Stockholm belägna privatläroverken har utredningsmannen beräknat inkomster och utgifter på samma sätt som i fråga om stockholmsskolorna. Han har därvid i fråga om statsbidraget räknat med den för privatskolorna fastställda genomsnittsprocenten 75. Vidare har de föreslagna normerande terminsavgifterna även här lagts till grund vid beräkningen av skolornas inkomster av dylika avgifter. Beräkningarna visar enligt utredningsmannen, att inkomsterna av enbart statsbidrag och terminsavgifter icke förslår till att täcka skolornas utgifter utan att större eller mindre kommunbidrag är nödvändiga. De belopp utredningsmannen räknar med framgår av följande sammanställning.

Beräknade inkomster och utgifter för vissa privatläroverk redovisningsåret 1954/55

Bidragsunderlag	Statsbidrag	Terminsavg. m. m.	Kommunbidrag		Summa inkomster	Totala utgifter
			totalbelopp	per elev		
<i>Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium</i>						
712 000	534 000	264 000	116 000	300	914 000	888 000
<i>Göteborgs högre samskola</i>						
615 000	461 000	178 000	116 000	300	755 000	732 000
<i>Göteborgs gymnasium för flickor</i>						
188 000	141 000	57 000	29 000	300	227 000	215 000
<i>Lunds privata elementarskola</i>						
677 000	508 000	312 000	44 000	250	864 000	825 000
<i>Osby samskola</i>						
249 000	187 000 (75 %)	120 000	49 000	300	356 000	374 000
249 000	200 000 (80 %)	120 000	49 000	300	369 000	374 000

Anm. 1. För Osby samskola har en beräkning, som utgår från ett statsbidrag av 75 procent, visat sig ge ett mindre tillfredsställande resultat. Utredningsmannen har därför medtagit ett alternativ med 80 procent statsbidrag men framhållit, att skolan borde söka erhålla bidrag även från andra kommuner.

Anm. 2. Högre flickskolan i Hälsingborg har ej medtagits i sammanställningen, eftersom någon höjning av kommunbidraget till denna skola ansetts icke böra ifrågasättas.

I förhållande till de kostnader, kommunerna får vidkännas för andra skolformer, är de av utredningsmannen ifrågasatta kommunbidragen enligt hans bestämda uppfattning så avvägda, att de även av kommunerna bör

godtagas som skäligena bidrag till en skolform, som särskilt i nuvarande läge fyller en betydelsefull uppgift inom den lokala skolorganisationen.

Utredningsmannen föreslår därför, att lämpliga åtgärder vidtages för att privatläroverken skall tillföras inkomster av kommunala bidrag med lägst de angivna beloppen, dock med den reservationen, att framtida ändringar i privatläroverkens ekonomi bör föranleda förnyade beräkningar rörande kommunbidragens storlek.

De gjorda beräkningarna rörande privatläroverkens inkomster har grundats på den förutsättningen, att *s t a t s b i d r a g* utgår enligt nu gällande grunder. Den för skolornas verksamhet erforderliga inkomstökningen skulle alltså beträffande flertalet skolor åstadkommas dels genom den i samband med den föreslagna justeringen av terminsavgifterna för vissa skolor genomförda höjningen av dessa avgifter, dels genom den ifrågasatta ökningen av kommunbidragen.

Huruvida skolorna genom de föreslagna och ifrågasatta åtgärderna kommer att erhålla den för deras fortsatta verksamhet erforderliga inkomstökningen är en fråga, som det givetvis ej är möjligt att säkert besvara. Utredningsmannen framhåller dock följande.

Jag anser mig med hänsyn till bestämmelserna i gällande stadga kunna utgå från att de statliga myndigheterna har möjlighet att, därest det förordade avgiftssystemet finnes vara lämpligt, meddela för systemets tillämpning vid privatläroverken erforderliga föreskrifter. Under förutsättning att så kan ske, torde man kunna räkna med att skolorna kommer att tillföras i huvudsak de inkomster av terminsavgifter, som de gjorda beräkningarna utvisar.

Mera vanskligt är att bedöma tillförlitligheten av de beräkningar, som gjorts med avseende på inkomsterna av kommunbidragen. Såsom framgått av förut lämnade uppgifter utgår kommunbidrag för närvarande till 17 av de 21 privatläroverken. Dyligt bidrag bör utgå till ytterligare en skola, nämligen Lunds privata elementarskola. Däremot torde kommunbidrag knappast kunna påräknas komma att utgå till tre av internatläroverken. De nu utgående bidragen äro emellertid orimligt låga med hänsyn till den betydelsefulla uppgift dessa skolor fyller inom den kommunala skolorganisationen. Utredningsmannen har också vid överläggningar med representanter för vederbörande kommunala myndigheter tyckt sig finna möjligheter för skolorna att hos kommunerna utverka ökat ekonomiskt stöd för deras verksamhet.

Enligt de gjorda beräkningarna skulle det i genomsnitt erfordras en fördubbling av nu utgående kommunbidrag för att skolornas behov av inkomster skulle kunna täckas. Även med en sådan ökning blir kommunbidragen till privatläroverken, per elev räknat, avsevärt lägre än kommunernas kostnad per elev i de kommunala skolorna. Detta innebär, att även efter den beräknade erforderliga höjningen av kommunbidragen eleverna i privatläroverken — vilka till stor del är i sådana åldrar, att kommunerna har skyldighet att svara för deras undervisning — erhåller undervisning för en mycket rimlig kostnad för kommunerna. Man kan också uttrycka det så, att kommunerna efter den ifrågasatta höjningen av kommunbidragen

har ekonomisk fördel av att privatläroverken kan fortsätta sin verksamhet. Nämnda förhållanden synes utgöra bärande skäl för att någon reducering av den ifrågasatta ökningen av kommunbidragen icke bör ske, och att, om så blir fallet, den uteblivna ökningen ej bör kompenseras genom en ökning av statsbidraget, såvida ej på grund av särskilda förhållanden undantag härifrån anses böra göras.

Beträffande de gjorda beräkningarna rörande terminsavgifter och kommunbidrag bör framhållas, att de angivna beloppen avseende skolornas inkomster och utgifter självfallet icke har kunnat bli fullt exakta. De torde dock utgöra en tillräckligt säker grund för en bedömning av och ett ställningstagande till berörda spörsmål. Med denna reservation anser utredningsmannen, att resultatet av de utförda beräkningarna giver stöd åt den uppfattningen, att möjlighet finnes att genom en höjning av terminsavgifterna och en ökning av kommunbidragen tillföra skolorna ökade inkomster av sådan omfattning, att en eljest nödvändig höjning av statsbidragsprocenten för närvarande icke skulle vara erforderlig.

Det har slutligen synts utredningsmannen påkallat att till vad nu sagts göra följande tillägg rörande den föreslagna höjningen av terminsavgifterna. Skulle det anses, att de föreslagna normerande avgifterna är för höga, kan dessa avgifter utan ändring av avgiftssystemet i övrigt fastställas till något lägre belopp, förslagsvis en reducering med omkring tio procent. Den härigenom uppkomna inkomstminskningen för skolorna måste då kompenseras genom ökning av stats- eller kommunbidragen. Gjorda överslagsberäkningar visar, att om minskningen skulle kompenseras helt genom ökning av statsbidraget, härför skulle erfordras ett statsbidragsbelopp motsvarande omkring tre procent av skolornas bidragsunderlag. Med nuvarande statsbidragssystem skulle detta innebära, att den för beräkning av statsbidragen tillämpade maximiprocenten finge höjas från 75 till 78. Skulle reduceringen av terminsavgifterna kompenseras genom ökning av kommunbidragen, skulle detta kräva varierande höjningar av dessa bidrag med belopp, som ej på förhand kan exakt angivas.

Beträffande s t a t s b i d r a g s s y s t e m e t anför utredningsmannen, att detta enligt hittills vunna erfarenheter visat sig vara ganska svårtillämpat samt nödvändiggjort ett omständligt rekvisitionsförfarande och ett tidsödande granskningsarbete. Det har vidare för skolorna medfört praktiska olägenheter i olika avseenden, av vilka särskilt nämnes, att eventuella felaktiga löneutbetalningar kunnat korrigeras först lång tid efter de gjorda utbetalningarna, samt att betydande eftersläpningar gjort sig gällande i fråga om fastställande och utanordnande av statsbidragen. Av vad utredningsmannen anför härom torde i korthet få återges följande.

Enligt gällande statsbidragskungörelse skall rekvisition av statsbidrag för det närmast föregående redovisningsåret ingivas till skolöverstyrelsen, sedan skolans räkenskaper avslutats och revisionsberättelse föreligger. I regel torde det alltså dröja en ganska lång tid efter redovisningsårets slut, innan rekvisitionen kan ingivas. Därtill kommer, att granskningen av rekvisitionerna inom skolöverstyrelsen visat sig vara ett mycket tidsödande arbete. Statsbidragen till skolorna har därför kunnat slutligt regleras först lång tid efter redovisningsårets slut, vilket inneburit betydande olägenheter för vederbörande. Uppenbart är sålunda, att den sena tidpunkten för den

slutliga regleringen av statsbidraget kan ha olyckliga konsekvenser i de fall, då för höga löne- eller arvodesbelopp utbetalats till lärare, i synnerhet om dessa lärare vid den tidpunkt, då granskningsresultatet föreligger, slutat sin anställning vid skolan.

Vidare är givetvis eftersläpningen i fråga om utanordnandet av statsbidragen ur ekonomisk synpunkt oläglig för skolorna, särskilt som statsbidraget är deras utan jämförelse största inkomstpost. På grund av skolornas ofta svaga ekonomi blir möjligheterna för dem att inköpa undervisningsmateriel och inventarier eller att verkställa reparationer beroende av även mindre ändringar av statsbidragets storlek. Det förhållandet, att statsbidragen kunnat slutligt fastställas och utanordnas först lång tid efter redovisningsårets slut, har därför i hög grad försvårat skolornas möjligheter att överblicka sin ekonomiska ställning och planera sina utgifter på lämpligt sätt.

Som komplettering till vad nu sagts om eftersläpningen i fråga om den slutliga regleringen av statsbidragen må framhållas, dels att skolorna varje redovisningsår i början av juli, oktober, januari och april erhåller förskott å statsbidragen för det löpande redovisningsåret med belopp, som sammanlagt motsvarar högst 90 procent av det beräknade statsbidraget till avlöningsförmåner för detta år, dels ock att Kungl. Maj:ts beslut om förhöjt statsbidrag för det löpande året fattas under loppet av detta. Dyligt beslut har dock hittills i regel ej kunnat föreligga förrän under senare delen av vårterminen.

Utredningsmannen föreslår vissa ändringar i statsbidragssystemet i syfte främst att åstadkomma förenklingar samt i möjligaste mån undanröja eller i varje fall minska de med systemet förbundna olägenheterna. Utredningsmannens förslag är i korthet av följande innebörd.

I statsbidragskungörelsen intages föreskrift om att de av riksräkenskapsverket utsedda revisorerna, en för varje skola, skall vara skyldiga att vid slutet av varje kvartal granska av skolan verkställda utbetalningar av löner och arvoden. Det förutsattes, att skolöverstyrelsen vid läsårets början bestämt antalet icke-ordinarie lärartjänster och antalet timlärartimmar vid skolan. Revisorernas granskning får därför utgöra tillräcklig kontroll beträffande tillämpningen av gällande lönebestämmelser, och de av dem godkända statsbidragsberättigande löne- och pensionsavgiftsbeloppen kan läggas till grund vid beräkning av skolans bidragsunderlag. Någon ytterligare av skolöverstyrelsen verkställd granskning i nyss berörda hänseende behöver då icke ifrågakomma, och skolorna behöver icke för erhållande av grundbidrag upprätta några detaljerade statsbidragsrekvisitioner, vari löner och pensionsavgifter för varje lärare redovisas.

Skolornas bidragsunderlag för beräkning av grundbidragens storlek utgöres av de sammanlagda beloppen av statsbidragsberättigande löner (häri inberäknat arvoden till de av riksräkenskapsverket utsedda revisorerna) och fortlöpande pensionsavgifter under året närmast före det år bidraget avser. Dessa belopp har granskats och — eventuellt efter vissa justeringar — godkänts av revisorerna och det sålunda godkända bidragsunderlaget lägges därför till grund vid skolöverstyrelsens fastställande av grundbidraget för det redovisningsår bidraget avser. Härvid får dock hänsyn tagas även till vissa ändrade förhållanden under sistnämnda redovisningsår, dock

endast till sådana ändringar, som kan anses säkra. Överstyrelsens beslut om grundbidrag för det pågående redovisningsåret meddelas före den 15 november och bidraget utgör 60 procent av det fastställda bidragsunderlaget. Det utanordnas av skolöverstyrelsen under januari månad.

Förskott utanordnas under redovisningsåret i början av juli och oktober, varje gång med 40 procent av det beräknade statsbidraget för det pågående redovisningsåret.

Det nu till vissa skolor utgående förhöjda statsbidraget benämnes tilläggsbidrag och utmätas med bestämt belopp och sålunda ej i form av förhöjd procentsats. För erhållande av dylikt bidrag inger vederbörande skolstyrelse före den 15 december det redovisningsår, bidraget avser, till skolöverstyrelsen en till Kungl. Maj:t ställd ansökan därom. Sedan skolöverstyrelsen verkställt erforderlig utredning rörande ingivna ansökningar samt upprättat förslag till fördelning av tilläggsbidragen, ingives ansökningarna jämte nämnda förslag senast den 15 februari till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts beslut om tilläggsbidrag föreligger i slutet av mars, varefter skolöverstyrelsen ofördröjligen utanordnar de beviljade bidragen, vilka alltså kommer skolorna tillhanda under förra delen av april under redovisningsåret.

6. Remissutlåtanden över utredningen

Skolöverstyrelsen, som i ärendet hört privatläroverkens styrelser, vitsordar utredningsmannens uppfattning om skolornas betydelse i den nuvarande skolorganisationen och framhåller samtidigt, att statens kostnader per elev i privatläroverken är väsentligt lägre än dess kostnader per elev i statsläroverken. Vad angår förslaget om en normalisering av *t e r m i n s a v g i f t e r n a* uttalar överstyrelsen, att skolorna i sina yttranden i allmänhet uttalat sin anslutning till principen om en utjämning av dessa avgifter. I det för skolorna i Stockholm gemensamma yttrandet och även i yttrandena från en del andra skolor har dock vissa betänkligheter framförts mot att normerande avgifter, som icke motsvarar det verkliga förhållandet, skall bestämma statsbidragets storlek. Från flera håll har också anförts, att det måste vara principiellt oriktigt att för närvarande höja terminsavgifterna. För egen del ansluter sig överstyrelsen till förslaget om införande av normerande avgifter. För att den höjning av avgifterna, som kan bli erforderlig vid vissa skolor, skall kunna begränsas, förordar överstyrelsen dock det av utredningsmannen framförda alternativet med en reducering av de normerande avgifterna med tio procent. Överstyrelsen framhåller vidare, att det synes rimligt att, om särskilda skäl föreligger därtill, hänsyn vid bestämmandet av tilläggsbidrag får tagas såväl till om en skola tagit ut högre avgifter än de normerande som till om de verkliga avgifterna understigit de normerande.

I fråga om *k o m m u n b i d r a g e n* uttalar skolöverstyrelsen, att skolorna i allmänhet funnit goda skäl tala för utredningsmannens uppfattning, att dessa bidrag bör höjas. Stockholmskolorna har dock med hänvisning

till att skolornas ekonomiska svårigheter övervägande vore en följd av statliga löneregleringar funnit det svårt att kräva höjda kommunbidrag utan någon ökning av statens insatser. För egen del uttalar överstyrelsen, att den funnit utredningsmannens motivering för en väsentlig höjning av kommunbidragen övertygande.

Det stora flertalet skolor yrkar en höjning av statsbidragsprocenten till maximum 78 procent eller mer. Härvidlag erinrar överstyrelsen, att utredningsmannen räknat med att en sänkning av de normerande avgiftsbeloppen med tio procent skulle kunna kompenseras genom en höjning av statsbidragsprocenten från nuvarande maximum 75 procent till 78 procent. Även om överstyrelsen icke anser det vara utan vidare klart, att nämnda minskning av terminsavgifterna helt bör täckas av statsmedel, vill överstyrelsen dock förorda en höjning av maximiprocenten för det sammanlagda statsbidraget till 78. Därvid framhåller överstyrelsen också, att kostnaderna för upprustning av inventarier och lokaler samt för engångsavgifter för lärarnas pensionering kan beräknas bli så stora, att skolornas utgifter icke kan bli täckta om statsbidragsprocenten bibehålles vid nuvarande maximum, 75 procent av det sammanlagda bidragsunderlaget. Vid ett bidragsunderlag av 10,58 milj. kronor, vilket överstyrelsen beräknat för budgetåret 1955/56, skulle en höjning av statsbidragsprocenten till 78 innebära en merutgift för statsverket av omkring 317 000 kronor.

I fråga om de kommunägda skolorna i Djursholm, Saltsjöbaden och Gävle, vilka yrkat en höjning av statens grundbidrag från 60 till 65 procent, uttalar överstyrelsen, att det icke bör vara uteslutet, att även dessa skolor, om utrymme härför ges, kommer i åtnjutande av tilläggsbidrag.

Skolöverstyrelsen föreslår slutligen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om förhandlingar med kommunerna i syfte att säkerställa erforderliga kommunbidrag. Vad angår av skolorna framförda yrkanden om åtgärder för täckande av de underskott, som beräknas uppkomma på verksamheten under redovisningsåret 1954/55, uttalar överstyrelsen, att ståndpunkt till denna fråga torde kunna tagas först sedan statsbidragsprocenten för redovisningsåret blivit fastställd.

Överstyrelsen framhåller, att internatläroverken intar en särskild ställning bland nu ifrågavarande skolor, och anför härom följande.

Vad som inledningsvis sagts angående privatläroverkens uppgift och betydelse gäller även internatläroverken. Dessa intager emellertid en särskild ställning därigenom att deras väsentligaste uppgift är att bereda utbildningsmöjligheter för studiebegåvade barn, som av olika skäl icke kan erhålla önskad högre skolutbildning i hemorten. Av dessa barn är en stor del utlandssvenskar. För dem erbjuder internatläroverken i allmänhet den enda tänkbara lösningen av skolproblemen. Då dessa skolor icke erhåller kommunbidrag och ej heller kan tänkas erhålla sådana i den omfattning, att deras ekonomi i någon större utsträckning skulle påverkas därav, tvingas skolorna att uttaga mycket höga internatavgifter för att täcka förlusterna

på skolverksamheten. Det synes överstyrelsen principiellt oriktigt, att kostnaderna för den högre skolutbildning, vilken för den kategori barn, varom här är fråga, i allmänhet icke kan ordnas på annat sätt, skall belasta målsmännen i den utsträckning som nu är fallet. Det bör härvid även framhållas, att internatläroverkens elevuppsättningar numera representerar mycket skiftande yrkesgrupper och inkomstlägen och att ett system med höga avgifter är ägnat att motverka den strävan till större demokratisering av dessa skolor, som allt mera kommit till synes och som av det allmänna bör stödjas.

Då internatläroverken icke i någon större utsträckning torde kunna erhålla kommunbidrag, då ökade inkomster ej heller torde kunna erhållas genom höjning av elevavgifterna och då inom ramen för det i utredningen föreslagna statsbidragssystemet någon nämnvärd höjning av statsbidraget ej heller torde vara möjlig, synes föreliggande utredning ej anvisa någon lösning av internatläroverkens ekonomiska problem. Dessa problem gäller icke blott de normala driftskostnaderna utan också frågan, på vad sätt kostnaderna för nödvändiga reparationer och nybyggnad av skollokaler skall täckas. Med hänsyn härtill och till dessa skolors särställning får skolöverstyrelsen föreslå, att internatläroverkens ekonomi göres till föremål för en särskild utredning.

Vad angår utformningen av statsbidragssystemet har överstyrelsen icke något att erinra mot den av utredningsmannen föreslagna ändringen och utvidgningen av revisorernas granskningsverksamhet liksom ej heller mot förslaget, att bidragsunderlaget för ett visst redovisningsår skall fastställas i början av samma år.

Statskontoret tillstyrker, att privatläroverkens ekonomi saneras på det av utredningsmannen angivna sättet genom höjning av kommunbidragen och normalisering av terminsavgifterna, och uttalar, att som villkor för statsbidrag bör uppställas krav på att vederbörande kommun lämnar understöd av den storleksordning utredningsmannen förordat. Statskontoret anför däremot vissa betänkligheter mot utredningsmannens förslag om ändringar i statsbidragssystemet och uttalar, att de härutinnan hittills gällande reglerna åtminstone tills vidare bör bibehållas. Skulle det visa sig, att tillämpningen av dessa regler även i fortsättningen kommer att medföra mera betydande olägenheter, anser statskontoret emellertid, att en omprövning av systemet bör ske.

Även riksräkenskapsverket tillstyrker den föreslagna normaliseringen av terminsavgifterna och höjningen av kommunbidragen. Vad åter angår de föreslagna ändringarna i statsbidragssystemet uttalar ämbetsverket följande.

Enligt riksräkenskapsverkets mening skulle den föreslagna ordningen givetvis bidra till att undanröja de av utredningsmannen påtalade bristerna i det nuvarande systemet. Även om det i och för sig låter sig göra att överlåta på de av riksräkenskapsverket utsedda revisorerna att fastställa de belopp, på vilka statsbidrag skulle utgå, nödgas emellertid riksräkenskapsverket framhålla, att det för närvarande torde vara svårt att finna ett tillräckligt antal personer, som är väl insatta i de för lärarna gäl-

lande speciella avlöningsbestämmelserna och som är villiga att åtaga sig här ifrågavarande ansvarsfulla arbetsuppgifter. Skäl talar sålunda enligt ämbetsverkets mening för att icke för närvarande frångå det nuvarande statsbidragssystemet, helst som man har anledning räkna med att den hos skolöverstyrelsen inträffade eftersläpningen kommer att upphöra, sedan den arbetsbalans som sammanhänger med löneregleringen för privatläroverkens lärare avarbetats. Därest skolornas löneutbetalningar fortlöpande granskades av skolöverstyrelsen, skulle statsbidragsunderlaget kunna fastställas kort tid efter redovisningsårets utgång, varjämte eventuella felaktiga löneutbetalningar kunde korrigeras omedelbart. Även med en sådan begränsad reform synes de nuvarande olägenheterna i huvudsak kunna undanröjas.

Stockholms stadsfullmäktige har uttalat, att som förutsättning för en ökning av stadens bidrag till privatläroverken bör gälla, *dels* att staten ökar den genomsnittliga statsbidragsprocenten från 75 till 78, *dels* att staten ensam täcker eventuellt uppkommande underskott av verksamheten under läsåret 1954/55, *dels ock* att det erforderliga totala kommunbidraget till privatläroverken i Stockholm slås ut på samtliga kommuner, som har barn i dessa skolor. Därjämte föreslås, att bidraget till engångsavgifter för pension brytes ut till ett särskilt anslag från staden. Kostnaderna för dessa engångsavgifter kan nämligen icke beräknas, och det anses därför lämpligare att engångsbelopp i stället för årliga bidrag anvisas till deras bestridande. Under de nu angivna förutsättningarna kan de av utredningsmannen beräknade bidragsbeloppen om 480 000 kronor (till löpande utgifter) och 250 000 kronor (till underhåll av lokaler m. m. samt engångsavgifter för pensioner) sänkas till respektive omkring 340 000 kronor och 106 000 kronor. Stadens bidrag bör med denna utgångspunkt fastställas till 168 kronor per stockholmselev mot nuvarande omkring 133 kronor.

Vad angår den föreslagna normaliseringen av terminsavgifterna har denna mött invändningar från Stockholms stads sida.

Här ifrågavarande skolor bör på så sätt inrymmas i den allmänna skolorganisationen i Stockholm, att intagningen av elever med vissa särskilda hänsynstagen sker genom intagningsnämnden för Stockholms stad. Med hänsyn härtill och till angelägenheten av att på rätt sätt utnyttja den samlade platstillgången är det synnerligen angeläget, att avgifterna så långt möjligt nedbringas till en mera normal nivå. I princip kan det vid samordnad intagning även anses orimligt, att föräldrar, vilkas barn går i de privata skolorna, belastas med avsevärt högre terminsavgifter än föräldrar till elever i statliga och kommunala skolor. Detta önskemål rörande terminsavgifternas storlek synes ej för närvarande gå att realisera på grund av de ekonomiska konsekvenserna, men man torde böra sträva efter att minska de utgående högre terminsavgifterna till nivå med de lägsta vid privatläroverken tillämpade och ej, såsom utredningsmannen föreslagit, företaga en höjning, som för stockholmskolornas del skulle sammanlagt utgöra 77 000 kronor om året.

Då terminsavgiftsfrågan vid privatskolorna enligt stadsfullmäktiges bestämda uppfattning angår såväl staten som kommunen anses en insats härutinnan böra delas mellan stat och kommun. Fullmäktige avstyrker

därför utredningsmannens förslag om normalisering av avgifterna men uttalar, att frågan icke bör skjutas på framtiden utan göras till föremål för förnyad skyndsamt utredning genom statens försorg.

Stadsfullmäktige i Hälsingborg har förklarat sig icke ha något att erinra mot ett genomförande av utredningsmannens förslag.

De yttranden, som avgivits av de kommunala organen i de övriga kommuner, där ifrågasvarande privatläroverk är belägna, torde kunna sammanfattas på följande sätt.

En höjning av statsbidragsprocenten föreslås från flera håll. Sålunda förordar drätselkammaren i *Djursholm*, att grundbidraget får utgå med 65 i stället för 60 procent, medan drätselkammaren i *Gävle* föreslår en höjning av procentsiffran för det högsta sammanlagda statsbidraget till 85, vilket skulle möjliggöra, att ingen skola erhöle lägre bidrag än efter 78 procent. Stadsfullmäktige i *Göteborg*, som avvisar tanken på en höjning av stadens kommunbidrag, ansluter sig till ett från privatläroverkens håll framfört förslag, att statens grundbidrag bör få utgå med 78 procent (i stället för nuvarande 60) samt att procentsiffran för det genomsnittliga maximestatsbidraget bör höjas från 75 till 90. Samma ändringar av procentsiffrorna föreslås av stadsfullmäktige i *Västervik*. Stadsfullmäktige i *Uppsala* biträder ett av skolöverstyrelsen framfört förslag om en höjning av den för alla skolorna sammanlagt gällande högsta bidragsprocenten från nuvarande 75 till 78. Kommunalfullmäktige i *Osby* förordar, att statsmakterna allvarligt överväger möjligheterna att höja statsbidragen, samt uttalar, att det synes rimligt, att bidrag utgår efter samma grunder vare sig skolans huvudman är kommun, stiftelse eller förening. Kommunalfullmäktige i *Ullvätterns kommun* (i vilken kommun Lundsbergs skola är belägen) uttalar, att det måste anses i hög grad befogat med ett ökat statligt stöd till privatläroverken, medan slutligen kommunalfullmäktige i *Saltsjöbaden* framhåller, att köpingen haft mycket stora utgifter för sin samskola och att det icke kan finnas något godtagbart skäl för ett ringare stöd från statens sida till denna skola än till andra privatläroverk.

Flertalet kommuner har sålunda tillstyrkt en ökning i någon form av statsbidraget till privatläroverken. I regel torde därvid ha avsetts, att någon ökning av kommunbidraget icke borde komma i fråga. En i viss mån positiv inställning till förslaget om ökade ekonomiska insatser av vederbörande kommun har dock visats i ett par fall förutom Stockholm. Sålunda har vederbörande i *Lund* och *Uppsala* funnit det rimligt med kommunbidrag, vilkas storlek dock ansetts böra bedömas från fall till fall. Likaså har vederbörande i *Osby* uttalat sig i positiv riktning, och det samma gäller fullmäktige i *Sigtuna*, vilka dock ansett sig icke för närvarande kunna förorda något kommunbidrag.

Utredningsmannens förslag beträffande terminsavgifterna har berörts av endast ett fåtal av kommunerna. Sålunda anföres från *Osby*

och *Västervik*, att terminsavgifterna icke bör höjas, medan fullmäktige i *Sigtuna* synes ansluta sig till förslaget om en normalisering av avgifterna på den av utredningsmannen som ett alternativ angivna lägre nivån.

7. Skolöverstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1955/56

Förslagsanslaget till Privatläroverk: Bidrag till vissa privatläroverk har för innevarande budgetår höjts med 1 840 000 kronor till 7 580 000 kronor. Av anslagsbeloppet har 300 000 kronor beräknats till de i det föregående omnämnda extra statsbidragen till de privatläroverk, vilkas verksamhet under redovisningsåren 1951/54 varit förlustbringande och vilka till följd därav haft svårigheter att utan extraordinär hjälp fortsätta verksamheten. I sina anslagsäskanden för nästa budgetår har skolöverstyrelsen föreslagit en höjning av anslaget med 380 000 kronor. Därvid har överstyrelsen i avvaktan på behandlingen av det betänkande av f. d. undervisningsrådet D. Andersson, för vilket redogörelse lämnats i det föregående, utgått från oförändrade statsbidragsbestämmelser för budgetåret 1955/56. Vid beräkningen av medelsbehovet har överstyrelsen å ena sidan förutsatt en minskning om 300 000 kronor, motsvarande nyssnämnda extra statsbidrag, men å andra sidan räknat med dels en automatisk ökning om 390 000 kronor, dels en icke-automatisk ökning om 290 000 kronor, den sistnämnda motsvarande kostnaderna för bidrag till Solbacka läroverk, vilket föreslagits inordnat under anslaget.

Departementschefen

Av den utredning angående de statsunderstödda privatläroverkens ekonomi, som på Kungl. Maj:ts uppdrag verkstälts av f. d. undervisningsrådet David Andersson, framgår, att ifrågavarande läroverk genom de extra statsbidrag, som beviljats för innevarande budgetår, i stort sett fått sin ekonomi sanerad så till vida, att deras förluster under åren 1951/54 i flertalet fall blivit i huvudsak täckta. Då emellertid skolorna icke därmed erhållit de ökade inkomster, som i fortsättningen erfordras för bestridande av oundgängliga utgifter, har utredningsmannen undersökt, vilka möjligheter som står till buds, då det gäller att tillföra skolorna dessa ökade inkomster. Hans utredning utmynnar i detta hänseende i förslag dels om införande av s. k. normerande terminsavgifter, dels om ökning av de kommunala bidragen till skolorna i de fall, då dylika bidrag kan tänkas ifrågakomma. Utredningsmannen räknar med att nu angivna båda åtgärder sammanlagt skall medföra sådana inkomstökningar för skolorna, att någon höjning av statsbidraget icke skall erfordras. Såväl statskontoret och riksräkenskapsverket som skolöverstyrelsen har anslutit sig till förslagen om normerande terminsavgifter och höjda kommunbidrag, varvid överstyrel-

sen dock förordad de av utredningsmannen alternativt angivna lägre avgiftsbeloppen och samtidigt föreslagit en höjning av den högsta genomsnittliga statsbidragsprocenten från 75 till 78. De berörda kommunerna har genomgående som första åtgärd för förbättring av skolornas ekonomi föreslagit en ökning av statsbidraget. Däremot har de för egen del endast i begränsad utsträckning ställt ett ökat ekonomiskt stöd till skolorna i utsikt.

Vid bedömningen av frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas för att tillföra privatläroverken de ökade inkomster, som uppenbarligen erfordras, måste utgångspunkten enligt min mening vara det av utredningsmannen angivna, obestridliga förhållandet, att dessa läroverk icke kan undvaras i den nuvarande skolorganisationen. I detta läge är det enligt min mening ofrånkomligt, att det allmänna ingriper. För statsverkets del synes detta böra ske i form av en ökning av statsbidraget till skolorna. Som jag nyss anförde har också i remissyttrandena över den föreliggande utredningen förslag framförts om en dylik ökning och så har även tidigare skett i flera olika sammanhang, bland annat av skolöverstyrelsen i dess anslagsäskanden.

Vid argumenteringen för förslagen om ökat statsbidrag har en jämförelse ofta gjorts mellan storleken av statens bidrag till de högre kommunala skolorna och dess bidrag till privatläroverken. Härvidlag förhåller det sig så, att de högre kommunala skolorna för närvarande i statsbidragshänseende är förmånligare ställda än privatläroverken. Samtidigt som detta konstateras bör det dock understrykas, att jämförelsen icke får pressas för hårt. De högre kommunala skolorna utgör nämligen i ekonomiskt hänseende en avsevärt enhetligare grupp än privatläroverken, vilka många gånger har sinsemellan mycket olika ekonomiska förutsättningar och därmed olika stort behov av statsbidrag. Denna skiljaktighet avspeglar sig också i statsbidragssystemen. Medan de högre kommunala skolorna alla åtnjuta statsbidrag efter samma procentsats, nämligen 78, ger det för privatläroverken gällande statsbidragssystemet utrymme för betydande variationer i bidragsprocenten för de olika skolorna. Någon ändring i privatläroverkens bidragssystem på denna punkt torde icke kunna ifrågakomma, så länge de ekonomiska villkor, under vilka de olika privatläroverken arbetar, är så olika som nu är fallet. En höjning av den för privatläroverken gällande genomsnittliga maximiprocentsatsen från 75 till 78 skulle emellertid medföra, att statens samlade lönebidrag till privatläroverken, uttryckt i procent av skolornas bidragsunderlag, bleve lika stort som statens på samma sätt angivna, samlade bidrag till de högre kommunala skolorna.

Med det nu anförda har jag velat belysa såväl de skäl, som talar för en utjämning i statsbidragshänseende mellan privatläroverken och de högre kommunala skolorna, som de olikheter mellan de båda grupperna av läroanstalter, som gör att en dylik utjämning under nuvarande förhållanden endast kommer att ge ett begränsat resultat. En beräkning av det ekono-

miska värdet för privatläroverken av en höjning av den högsta medgivna genomsnittliga statsbidragsprocenten från 75 till 78 visar, att denna höjning — om det av skolöverstyrelsen för nästa budgetår beräknade bidragsunderlaget lägges till grund — sammanlagt kommer att medföra en inkomstökning för skolorna av omkring 300 000 kronor. En dylik ökning av statens bidrag till privatläroverken synes mig i nuvarande läge vara väl avvägd, och jag tillstyrker därför, att den angivna höjningen av statsbidragsprocenten genomföres från och med nästa budgetår.

Utredningsmannen har funnit starka skäl tala för en ökning av kommunernas bidrag till privatläroverken i de fall, då dessa klart fyller en funktion i vederbörande kommuns skolväsende. Jag delar helt utredningsmannens uppfattning härvidlag och vill framhålla, att även med de kommunbidrag, utredningsmannen tänkt sig, kommunernas kostnader per elev i privatläroverken kommer att bli avsevärt mindre än deras kostnader per elev i de högre kommunala skolorna. De av utredningsmannen anförda siffrorna talar här sitt tydliga språk. Om statsverket på sätt jag här förordat ökar sitt ekonomiska stöd till privatläroverken, förutsätter jag därför, att de kommuner, som är direkt intresserade av skolornas fortbestånd, icke skall underlåta att i förekommande fall lämna ett ökat ekonomiskt understöd.

Jag biträder utredningsmannens förslag om införande av systemet med s. k. normerande terminsavgifter, då detta system synes vara ägnat att i fråga om statsbidragen medföra större rättvisa skolorna emellan. Jag räknar härvid med normerande avgifter av den storlek, utredningsmannen i första hand angivit, samt med att undantag från systemets tillämpning skall kunna få medgivas i särskilda fall. Det torde emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser, som må erfordras härutinnan. I vilken utsträckning systemet kommer att påverka skolornas ekonomi, är vanskligt att förutsäga. Möjligt är att skolorna, som utredningsmannen beräknat, sammanlagt kommer att tillföras ökade inkomster, vilket i så fall kan beräknas ske antingen därigenom att terminsavgifter, som nu utgår med lägre belopp än de normerande, anpassas efter dessa eller därigenom att kommunerna i ökad utsträckning beviljar särskilda bidrag för att möjliggöra för skolorna att hålla lägre avgifter än som eljest skulle ha varit erforderligt. Skulle kommunerna ingripa på detta sätt, förutsätter jag, att det icke sker bara för att en eller ett par skolor skall få fortsätta med väsentligt lägre avgifter än andra. Därigenom motverkas ju direkt det med de normerande avgifterna avsedda syftet, nämligen att åstadkomma bättre rättvisa mellan skolorna inbördes.

Utredningsmannen har framlagt förslag om vissa ändringar i utformningen av det nuvarande statsbidragssystemet för privatläroverken i syfte att undanröja en del olägenheter, som i varje fall hittills varit förknippade med detta. Med hänsyn till vad statskontoret och riksräkenskapsverket

anfört härom anser jag mig emellertid icke böra tillstyrka detta förslag, vars genomförande för övrigt endast i viss del torde kräva riksdagens medverkan.

Med anledning av skolöverstyrelsens förslag om inordnande av Solbacka läroverk under anslaget till Bidrag till vissa privatläroverk torde jag få erinra, att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition i stället framlagt förslag om bidrag till nämnda läroverk ur anslaget till Bidrag till vissa internatläroverk.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår har skolöverstyrelsen vid oförändrade statsbidragsgrunder och oförändrat antal bidragsberättigade skolor beräknat medelsbehovet under anslaget till Bidrag till vissa privatläroverk till i runt tal 7 670 000 kronor. I jämförelse med innevarande års anslag innebär detta en automatisk ökning med 90 000 kronor. Vid bifall till mitt förslag om en höjning av den högsta medgivna genomsnittliga statsbidragsprocenten från 75 till 78 synes det av överstyrelsen beräknade anslagsbeloppet böra höjas till 7 970 000 kronor. Anslaget bör därför för nästa budgetår uppföras med sistnämnda belopp, vilket innebär en höjning med 390 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna av mig förordad ändring av maximeringen av det statsbidrag, som må utgå ur anslaget till Bidrag till vissa privatläroverk,
- b) till *Privatläroverk: Bidrag till vissa privatläroverk* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 7 970 000 kronor.

Vad departementschefen sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Göran Göransson